

УДК 339.166:339.37

Б. М. Марков,

к. е. н., докторант, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МЕХАНІЗМ СТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

B. Markov,

PhD in Economics, Alfred Nobel University, Dnipro

MECHANISM OF STRUCTURAL DEVELOPMENT OF NATIONAL ECONOMY

У роботі здійснено класифікацію економічних механізмів. Виокремлено механізми мікрорівня (характеризують спосіб існування підприємств і домашніх господарств), механізми мезорівня (відображають особливості функціонування окремих галузей і підсистем національної економіки), механізми макрорівня (механізми дії економік окремих країн) і механізми мегарівня (притаманні загальносвітовій економіці). За характером організації визначають механізми самоорганізації та зовнішньої організації або управління. За характером динаміки доцільно розділяти механізми функціонування та розвитку. Аналіз механізму розвитку структури економічної системи, відповідно до методології синергетичного та системного підходів, дозволив представити його у вигляді багатогранного процесу. Проаналізовано підсистеми механізму розвитку структури економічної системи. Запропоновано вдосконалення теоретичних основ дослідження механізму розвитку структури економічної системи, що дозволило проаналізувати структурні особливості економіки України. Їх використання надасть можливість визначити основні типи структури національної економіки України, дослідити їх взаємозв'язки, виявити рушійні сили, фактори, закономірності структурних змін, охарактеризувати загальні цілі функціонування вітчизняної економіки, розробити методику оцінки їх досягнення, визначити функції механізму.

The research paper deals with the classification of economic mechanisms. The mechanisms of micro-level (characterizing the way of the existence of enterprises and households), the mechanisms of meso-formation (reflecting the peculiarities of the functioning of individual branches and subsystems of the national economy), the macro-level mechanisms (mechanisms of the actions of the economies of individual countries), and the mechanisms of mega-level (inherent in the global economy) have been singled out. By the nature of organization the mechanisms of self-organization and external organization or management are determined. By the nature of dynamics it is expedient to divide the mechanisms of functioning and development. The analysis of the mechanism of the development of the structure of the economic system, in accordance with the methodology of synergetic and systemic approaches, allowed to present it in the form of a multidimensional process. The subsystems of the mechanism of development of the structure of the economic system have been analyzed. Improvement of the theoretical bases of the study of the mechanism of the development of the economic system structure that allowed to analyze the structural peculiarities of the Ukrainian economy has been proposed. Their use will provide the opportunity to identify the main types of structure of the national economy of Ukraine, to investigate their interconnections, to identify the driving forces, factors, patterns of structural changes, to describe the general goals of functioning of the national economy, to develop a methodology for assessing their achievement, to determine the functions of the mechanism.

Ключові слова: структура, економічна система, механізм розвитку, економічний механізм, класифікація.

Keywords: structure, economic system, mechanism of development, economic mechanism, classification.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічне зростання та стабільність розвитку національних економік залежить від ступеня розвиненості та ефективності структури. Відтак повноцінне функціонування національної економіки як системи потребує підтримання певної пропорційності між її окремими складовими — підсистемами.

Структура економіки — це система, що складається із взаємозалежних і взаємодоповнюючих елементів; це сукупність пропорцій суспільного виробництва; це діалектична єдність кількісної і якісної сторін. І якщо кількісна сторона включає різні ланки економіки, то якісна сторона — характер зв'язків між ними основними ланками економіки.

Питання структуризації економіки є складне і комплексне, тому що включає взаємозв'язки і взаємозалежності між окремими елементами економіки в процесі їх змін та розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Національна економіка, сутність, принципи та значення, механізми регулювання національної економіки досліджуються багатьма науковцями такими: як: Амоша О., Беляев О., Бункина М., Голікова Т., Градов А., Гринів Л., Кваснюк Б., Кобзистий М., Коломицева О., Крючкова І., Пирог О., Чайка Ю. та інші [1—10].

Проте і досі не визначено оптимальний механізм розвитку структури економічної систе-

ми, не встановлено пріоритети структурних зрушень та ключові завдання, направлені на підвищення ефективності національної економіки. Відповідно метою статті є дослідження методологічних аспектів структуризації економіки України та розробка алгоритму механізму розвитку структури економічної системи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Питання, що стосуються економічних механізмів, мають значиму актуальності в сучасних умовах. Автор поділяє погляди вчених, що характеризують економічний механізм як "систему", "сукупність зв'язків і відносин", "процес стимулювання" і т.п. Однак викладені вище трактування економічного механізму, на думку автора, містять два недоліки, які дещо не повно характеризують позначений термін [4; 6; 10].

По-перше, економічний механізм не можна охарактеризувати тільки як взаємозв'язок між елементами механізму, бо в механізмі повинна обов'язково бути присутнім сила, "те, що призводить об'єкт в рух", те, що змушує його працювати так, як того вимагають зовнішні умови.

По-друге, значимість впливу цієї сили визначається не тільки вдосконаленням економічних форм управління, але і їх націленістю на отримання чітко позначених результатів.

За кількістю охоплених об'єктів доцільно виокремити механізми мікрорівня (характеризують спосіб існування підприємств і домашніх господарств), механізми мезорівня (відображають особливості функціонування окремих галузей і підсистем національної економіки), механізми макрорівня (механізми дії економік окремих країн) і механізми мегарівня (притаманні загальносвітовій економіці) [10].

За характером організації можна виокремити механізми самоорганізації та зовнішньої організації або управління. Механізми самоорганізації системи дозволяють системі самій виступати джерелом організаційних процесів, самостійно перетворювати власну конструкцію, способи її функціонування та розвитку. Перш за все, це механізми позитивних і негативних зворотних зв'язків, адаптаційні та біфуркаційні механізми. Оскільки розвиток економічних систем, на відміну від стихійного розвитку природних систем, може управлятися та коригуватися людьми, важливо дослідити механізми свідомої організації, або зовнішнього управління. Для цього метою рекомендується використовувати механізми управління, які відображають спосіб взаємодії елементів управління та його функціонування.

За характером динаміки доцільно розділити механізми функціонування та розвитку. Механізм функціонування організаційних систем можна представити як набір правил, цілей, критеріїв, функцій, положень, що регламентують функціонування системи та її окремих елементів. Функціонування системи характеризує цілеорієнтовану поведінку, відображає відносно статичний стан системи, а також економічні процеси у межах незмінних характеристик. Механізм розвитку системи — багатовекторне поняття, яке залежно від цілей аналізу може бути представлене різними варіантами. Згідно зі структурним підходом, це спосіб змін елементів системи та зв'язків між ними, що відображають зникнення старих і появу нових рис, властивостей та відносин.

Системний підхід надає можливість представити структуру економіки та механізм її розвитку як систему, що формується з окремих відносно самостійних елементів, взаємодія яких між собою зумовлює виникнення загальних якостей та властивостей цілісної органічної єдності, не притаманних його окремим елементам [10].

Механізм розвитку системи відповідно до принципів системного підходу та традиційної економіки постає як послідовний процес, що складається з чотирьох стадій розвитку: виникнення, становлення, зрілості та перетворення.

Принципи синергетичного підходу надають можливість виявити універсальні закономірності самоорганізації та спонтанного порядкоутворення систем.

Аналіз механізму розвитку структури економічної системи, відповідно до методології синергетичного та системного підходів, дозволив представити його у вигляді багатоаспектного процесу, який доцільно досліджувати як сукупність:

- взаємопов'язаних елементів, до яких належать суб'єкти, об'єкти та відносини між ними виникають;
- послідовних дій та явищ, що характеризують закономірності, причино-наслідкові зв'язки, рушійні сили та фактори об'єкта дослідження;
- статичних і динамічних процесів, що відображають механізм функціонування і розвитку структури економічної системи;
- об'єктивних, незалежних від зовнішнього керування механізмів і державного регулювання структури економічної системи.

Визначені особливості механізму розвитку структури економічної системи дозволили виділити його основні складові: механізм функ-

Рис. 1. Алгоритм дослідження механізму розвитку структури економічної системи

ціювання структури економічної системи, механізм державного регулювання та контролю структурного розвитку економічної системи.

Проаналізувати підсистеми механізму розвитку структури економічної системи (рис. 1).

За цим алгоритмом аналіз механізму розвитку структури економічної системи складається з таких етапів:

- 1) узгодження цілей розвитку структури економічної системи;
- 2) розробку стратегії економічного розвитку;
- 3) аналіз внутрішнього середовища;
- 4) аналіз зовнішнього середовища;
- 5) організацію процесу управління економічним розвитком: аналіз організаційного забезпечення, створення ефективної організаційної структури, маркетингові заходи, вивчення можливостей кооперації та міжнародного співробітництва та ін.;
- 6) мотивацію персоналу та партнерів;
- 7) контроль: формування системи, яка б забезпечувала гнучкість управління.

Запропоновані вдосконалення теоретичних основ дослідження механізму розвитку структури економічної системи дозволили проаналізувати структурні особливості економіки України й отримати наведені нижче результати.

Аналіз підсистем та елементів механізму розвитку структури національної економіки України згідно з алгоритмом, представленим на рисунку 1, дозволив отримати певні результати.

По-перше, у рамках дослідження конструкції механізму функціонування структури вітчизняної економіки були охарактеризовані його методи, інструменти та зв'язки, що між ними виникають.

По-друге, структура національної економіки України повинна забезпечувати досягнення цілей, що відповідають сучасним тенденціям сталого розвитку економіки. Їх можна об'єднати в три групи: цілі економічного, соціального та екологічного напрямів. Економічний вимір сталого розвитку передбачає зростання добробуту членів суспільства, ліквідацію бідності, підвищення ефективності виробництва, збалансований розвиток країни.

ВИСНОВКИ

Запропоновані теоретичні аспекти дослідження механізму розвитку структури економічної системи, дозволили виявити його основні елементи, розробити алгоритм дослідження. Їх використання надає можливість визначити основні типи структури національної економіки України, дослідити їх взаємозв'язки, виявити рушійні сили, фактори, закономірності структурних змін, охарактеризувати загальні цілі функціонування вітчизняної економіки, розробити методіку оцінки їх досягнення, визначити функції механізму.

Розвиток структури національної економіки представлено як рух від однієї відносно оптимальної структури економіки до іншої, який відбувається завдяки дії ринкових механізмів ціноутворення, конкуренції, нагромадженню та переливу капіталу. Коли ринкові механізми не забезпечують формування макроекономічних пропорцій, що відповідають сучасним цілям функціонування економіки, самоорганізаційний механізм розвитку структури економіки доцільно доповнити заходами державного регулювання.

За умов відносно стабільного розвитку економіки державне регулювання структурних змін може здійснюватися в рамках загальної системи державних заходів регулювання економічних процесів, таких її напрямів, як промислова, регіональна, інноваційна, інвестиційна, приватизаційна, антимонопольна, соціальна, зовнішньоекономічна політика, в межах яких відбуватиметься опосередковане регулювання макроекономічних пропорцій вітчизняної економіки. У складних умовах кризи або трансформації економіки структурна політика повинна посісти домінуючі позиції роль і скорординувати діяльність усіх напрямів економічної політики, що впливають на структурні зміни, на єдиній концептуальній основі. Урахування структурних особливостей самоорганізації вітчизняної економіки дозволить у період високих темпів структурних змін обмежити державне втручання корекцією напрямів структурного руху, а в періоди спаду інтенсивності структурних змін — проводити політику їх прискорення. Розробка шляхів і методів державного регулювання структурних змін є подальшим напрямом дослідження.

Література:

1. Амоша О. Промислова політика України: концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу / О. Амоша, В. Вишневський, Л. Збаразька // Економіка України. — 2009. — № 11. — С. 4—13.
2. Беляев О.О. Економічна політика: навч. посіб. / О.О. Беляев, А.С. Бебело, М.Л. Діба. — К.: КНЕУ, 2004. — 287 с.
3. Бункина М.К. Национальная экономика: учебник для вузов / М.К. Бункина. — М.: Издательство "Палеотип": Издательский Дом "Деловая литература": Издательство "Логос", 2002. — 488 с.
4. Голикова Т.В. Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика: монографія / Т.В. Голикова. — К.: Вид-во НАДУ, 2007. — 296 с.
5. Градов А.П. Национальная экономика / А.П. Градов. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2005. — 240 с.
6. Гринів Л.С. Національна економіка: навч. посібник / Л.С. Гринів, М.В. Кічурчак. — Львів: "Магнолія 2006", 2008 — 464 с.
7. Кваснюк Б. Структурна перебудова економіки та її ресурси / Б. Кваснюк // Економіка України. — 2003. — № 11. — С. 18—28.
8. Кобзистий М.О. Інституціональні умови реалізації структурних зрушень у трансформаційній економіці / М.О. Кобзистий // Нау-

ково-технічна інформація. — 2005. — № 2. — С. 34—38.

9. Пирог О.В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства / О.В. Пирог // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". — 2011. — № 698. — С. 93—103.

10. Чайка Ю.М. Дослідження взаємозв'язків складових структури національної економіки (на прикладі аналізу галузевої структури) / Ю.М. Чайка // Вісн. Криворізь. екон. ін-ту КНЕУ. — 2009 — № 2 (18). — С. 12—21.

References:

1. Amosha, O. Vyshnevs'kyj, V. and Zbarazs'ka, L. (2009), "Industrial policy of Ukraine: conceptual benchmarks for the medium-term perspective", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 11, pp. 4—13.
  2. Beliaev, O.O. Bebelo, A.S. and Dyba, M.L. (2004), *Ekonomichna polityka [Economic policy]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.
  3. Bunkina M.K. (2002), *Nacional'naja jekonomika [National economy]*, Izdatel'stvo "Paleotip": Izdatel'skij Dom "Delovaja literatura": Izdatel'stvo "Logos", Moscow, Russia.
  4. Holikova, T.V. (2007), *Derzhavne upravlinnia terytorial'nym ekonomichnym rozvytkom: teoriia i praktyka [State control of territorial economic development: theory and practice]*, Vydavnytstvo NADU, Kyiv, Ukraine.
  5. Gradov, A.P. (2005), *Nacional'naja jekonomika [National economy]*, Piter, Saint Petersburg, Russia.
  6. Hryniv, L.S. and Kichurchak, M.V. (2008), *Natsional'na ekonomika [National economy]*, "Mahnoliia 2006", Lviv, Ukraine.
  7. Kvasniuk, B. (2003), "Restructuring of the economy and its resources", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 11, pp. 18—28.
  8. Kobzystyj, M.O. (2005), "Institutional conditions for the implementation of structural changes in the transformational economy", *Naukovo-tekhnichna informatsiia*, vol. 2, pp. 34—38.
  9. Pyroh, O.V. (2011), "Adaptation of the structure of the national economy of Ukraine to the requirements of post-industrial society", *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'viv's'ka politekhnika"*, vol. 698, pp. 93—103.
  10. Chajka, Yu.M. (2009), "Investigation of relations between components of the structure of the national economy (by example of analysis of the sectoral structure)", *Visnyk Kryvoriz'koho ekonomichnoho instytutu KNEU*, vol. 2 (18), pp. 12—21.
- Стаття надійшла до редакції 25.10.2017 р.*